

Motion till riksdagen 2023/24:901

av **Katarina Luhr m.fl. (MP)**

En god resurshushållning i byggsektorn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt mål för att öka andelen byggmaterial som återbrukas eller återanvänds från rivning, renovering och nybyggnation och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda effekterna av ekonomiska och andra nationella styrmedel, inklusive en översyn av skattesystemet, för att undersöka vilka styrmedel som skulle leda till en högre grad av återanvändning av byggmaterial vid byggnation och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om borttagen eller reducerad mervärdesskatt på återbrukade material kan genomföras för att gynna ett ökat återbruk och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en kvotplikt för användning av återbrukade material vid renovering och nybyggnation, vilken ska trappas upp, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentlig upphandling ska styra mot ökat återbruk i nybyggnation, ombyggnation och renovering och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hur byggregler ska formuleras för att bli bättre anpassade för att möjliggöra återanvändning av byggmaterial och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten till flexibilitet för mindre variationer i exempelvis fönsterpartier och dörrar i PBL för att kunna möta den aktuella tillgången på återbrukade produkter och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten ska utreda och komma med förslag på hur nybyggnation och renovering i betydligt större utsträckning kan förbereda för demontering och återanvändning vid slutet av byggnadens livstid och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tidig materialinventering av byggnader knutet till rivningslov och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om inventering, utredning och krav på återbruk av användbara byggelement och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbud för rivningar där inventeringar inte utförts och där möjligheterna att återbruka stomme och övriga material inte har utretts grundligt och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av avfallslagstiftningen med målet att öka det cirkulära kretsloppet av produkter och material och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa krav för att minimera avfallsmängderna vid nybyggnation och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda effekterna av en styrande avfallstaxa för byggavfall från nybyggnation och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om producenter och återförsäljare kan underlätta återbruk genom bredare producentansvar, liksom hur återförsäljare kan öka utbudet av återbrukade produkter, och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda krav och nya system för byggmaterialhandlare för att återta oanvänt byggmaterial som blivit över vid byggprojekt och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om certifierade demontörer för ombyggnation, renovering eller rivning och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att motverka svinn som uppstår på grund av kvalitetsbrister vid nybyggnation och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga den juridiska ansvarsfördelningen omkring garantifrågan för återanvända byggmaterial och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt utreda hur återbrukade material ska certifieras och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur digitalisering kan användas som ett effektivt verktyg för att underlätta och påskynda den cirkulära omställningen och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillgång till statistik över avfallsfraktioner vid bygg- och rivningsprojekt och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt mål för att minimera skadliga kemikalier vid nybyggnation och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att implementera styrmedel och stödsystem för att fasa ut skadliga kemikalier i byggmaterial och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Boverket ska ta en ledande roll i arbetet med att sprida information och vägleda myndigheter och

- berörda aktörer om omställning till en cirkulär ekonomi i byggsektorn och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om det finns ett behov av en nationell strategi för att förebygga rivningar och tillkännager detta för regeringen.
 27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förutsättningarna för rivningslov ska skärpas och vara restriktiva om man efter bevarande och mindre åtgärder kan uppnå ändamålet med användningen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rivningslov alltid ska vara ett krav vid rivning av en byggnad och ska kunna nekas av resurshushållningsskäl och tillkännager detta för regeringen.
 29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav i PBL på livscykelanalys före rivning där bevarandealternativ och alternativ med bevarande av del av byggnaden behöver presenteras innan beslut fattas och tillkännager detta för regeringen.
 30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klimatdeklarationerna för en byggnad ska skärpas och utvecklas och tillkännager detta för regeringen.
 31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klimatdeklarationen ska omfatta hela byggnaden och hela dess livscykel samt markarbeten och renovering samt att rivning ska påverka klimatdeklarationen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ombyggnad, påbyggnad och bevarande av stomme alltid ska utredas i första hand innan rivningslov kan ges och tillkännager detta för regeringen.
 33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att när stöd ges till bostadsbyggande ska det premiera påbyggnad och ombyggnation av befintliga byggnader och tillkännager detta för regeringen.
 34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en reglering med krav på att hus och fastigheter ska bibehålla ett brukbart skick och tillkännager detta för regeringen.
 35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda statliga lån för renovering av övergivna hus eller renovering av hus i områden med lågt fastighetsvärde och tillkännager detta för regeringen.
 36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i PBL underlätta påbyggnation och ombyggnation framför rivning och tillkännager detta för regeringen.
 37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att plan- och bygglagen bör ses över i syfte att underlätta för tomställda kontorsfastigheter eller kontorslokaler att byggas om till bostäder och tillkännager detta för regeringen.
 38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett ”ritavdrag” för arkitekter riktat mot att tillskapa nya bostäder eller nya rum, energieffektivisera eller på annat sätt skapa miljömässig samhällsnytta inom bostadssektorn och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vårt samhälle står inför omfattande utmaningar när det gäller att både minska klimatutsläppen och minimera vår resursförbrukning. En mer hållbar resursanvändning inom byggsektorn är en stor och viktig del av denna omställning då svenska byggnader beräknas stå för en femtedel av Sveriges totala klimatutsläpp och är den näst största producenten av avfall i Sverige, efter gruvindustrin. När det gäller återbruk av byggmaterial kan effekterna på både klimatutsläppen och på våra naturresurser bli betydande och branschen står redo i startfällan. Nu gäller det att även politiken kan hänga med för att underlätta denna viktiga omställning.

Energieffektiviseringar och energibesparingar har varit huvudfokus för miljö- och klimatarbetet inom byggsektorn tidigare, något som förblir viktigt, men det är av stor vikt att ta hänsyn till byggnadernas hela miljö- och klimatpåverkan och minimera denna. Utvinning, tillverkning och transport av bygg- och anläggningsmaterial liksom hanteringen av byggavfall står för en omfattande påverkan på vår miljö och vårt klimat. Återbruk och återvinning är viktiga delar i ett cirkulärt byggande liksom förebyggande åtgärder för att undvika att avfall uppstår. Byggbranschen i Sverige genererar drygt 10 miljoner ton avfall per år. Det är mer än dubbelt så mycket som den årliga mängden svenskt hushållsavfall, och mest av alla branscher bortsett från gruvindustrin.

Byggmaterial är energikrävande att framställa och importeras ofta långväga ifrån. Utsläppen från bygg- och anläggningssektorn har under den senaste byggboomen nått nya rekord och användandet av råmaterial beräknas dubblas till 2060. Det här är en trend som måste brytas om vi ska klara klimatmålen.

Stål och cement är några av våra vanligaste byggmaterial och de har samtidigt hög klimatpåverkan under framställning. När en återbrukad stålbalk eller ett cementblock ersätter nyttillverkade sparas ca 96–97 % av klimatpåverkan. Dock visar en rapport som IVL Svenska Miljöinstitutet tagit fram på uppdrag av Återvinningsindustrierna att användandet av både återbrukat och återvunnet material vid byggande alltid innebär minskade koldioxidutsläpp, jämfört med användning av nytt material. Detta gäller oavsett om det handlar om metaller, träprodukter, glas, gips eller plast. Och i de fall man kan återbruka hela byggelement sparas mycket mer än om man ”bara” materialåtervinner. Samtidigt är det viktigt att inte glömma att det bästa i stort sett alltid är att renovera och återanvända saker på plats istället för att riva eller byta ut.

När råvarupriserna och priserna på transporter ökar blir även priserna på byggmaterial dyrare, vilket gör att återanvändning och återbruk kan bli mer lönsamt. Inom byggsektorn har det linjära tänket, arbetssätten och affärsmodellerna lett till att vi under lång tid rivit och slängt byggedelar och material som istället hade kunnat återanvändas eller återvinnas. Det har varit svårt att sortera ut material att ta vara på, reparera och återbruka samtidigt som det har varit billigare att köpa nytt. Och den snabba takten i byggprocessen leder ofta till att extra byggmaterial köps in och kastas oanvänt. Uppföljningar från nybyggnadsprojekt inom Stockholms stad visar att avfallsmängderna varierar stort mellan olika projekt, från 22 kg upp till 85 kg per kvadratmeter BTA. Denna användning av och syn på material måste förändras och alla sektorer måste bidra. Vi behöver systematiskt ställa om till en mer cirkulär byggnadsprocess. En process där byggnader inte rivs om det inte är nödvändigt och där byggmaterial inte längre ses som avfall utan som en resurs som i första hand återbrukas och återanvänds eller som sista alternativ återvinns.

Genom alla skeden av byggprocessen behövs nya krav på cirkularitet och uppföljning av dessa. Flera statliga utredningar har undersökt hur det går att få en mer resurseffektiv användning av byggmaterial. Vi ser att det är viktigt att skapa incitament för att återvinna och återbruka byggmaterial både i nyproduktion och vid ombyggnation. Vi vill att riksdagen antar ett nationellt mål för att öka återbruket och återanvändningen vid byggnation och införa krav på minskade avfallsmängder vid nybyggnation.

För att skapa ett incitament för branschen och för köparna i fråga om att använda mer återvunnet och återbrukat byggmaterial vill vi utreda vilka ekonomiska styrmedel som skulle leda till en högre grad av återanvändning av byggmaterial vid byggnation. Här bör man inkludera en översyn av skattesystemet för att undersöka hur cirkulära material kan gynnas framför nya. En av faktorerna där staten kan ge incitament till en högre användningsgrad av återbrukat byggmaterial är om det skulle ges rabatt på till exempel lagfartskostnader och pantbrev, eller om vägen framåt är ett incitament kopplat till bygglovstaxan beroende på hur mycket återanvänt material som används. Att minska eller helt slopa mervärdesskatten för återbrukat eller återvunnet byggmaterial skulle också kunna vara ett kostnadseffektivt sätt att stötta återbruk och återvinning. Att göra det lönsamt att återbruka är en nödvändighet för att få en bred uppslutning runt utvecklingen av den cirkulära ekonomin.

För att möjliggöra ett effektivt cirkulärt byggande behöver utbud och efterfrågan matchas, något som kan vara ett problem idag. För att bättre säkerställa efterfrågan vill vi att krav ställs i offentlig upphandling på att återbrukade material ska användas vid nybyggnation och renovering. Vi vill dessutom införa en kvotplikt med ökande krav på användning av återbrukade material vid renovering och nybyggnation där kraven på andelen återbrukat material skruvas upp årsvis. Vid nybyggnation, renovering och rivning behöver även livscykelanalyser av byggmaterialets klimatpåverkan bli en starkt styrande faktor.

Utbudet av återbrukat material är styrande för möjligheten att använda sig av detta vid byggnation, och incitament kan behövas för att återförsäljare ska få god tillgång till återbrukat material. Det kan också behövas en större flexibilitet i PBL för att exempelvis äldre dörrar och fönster ska kunna återbrukas på bästa sätt. Vi anser att Boverket ska få i uppdrag att utreda hur byggregler ska formuleras för att bli bättre anpassade för att möjliggöra återanvändning av byggmaterial. Det behövs också flera åtgärder för att säkerställa att material kan komma till användning efter renovering och rivning. Vi vill bland annat att staten ska utreda och komma med förslag på hur nybyggnation och renovering i betydligt större utsträckning kan förberedas för demontering och återanvändning vid slutet av byggnadens livstid, något som behöver planeras redan när huset byggs. Vi vill också se en obligatorisk tidig materialinventering för byggnader knutna till sin ansökan om rivningslov, då byggnader som fått rivningslov redan tidigt kan användas som materialdepåer för planerade byggprojekt. Idag finns det lagkrav på inventering av material innan rivning av en byggnad, och vi anser att detta krav ska följas av en utredning och krav på att användbara byggelement inte kastas utan går vidare till återbruk. Vi anser att det ska införas ett förbud för rivning i det fall inventeringar med utredningar inte utförts och där möjligheterna att återbruka stomme och övriga material inte har utretts grundligt.

Avfallslagstiftningen behöver ses över. Idag sätter den ibland käppar i hjulet för att allt lämpligt material kan komma till nyanvändning genom att bli klassat som avfall. Vi

anser att det behövs en översyn av avfallslagstiftningen med målet att öka det cirkulära kretsloppet av produkter och material.

Vi vill också införa bindande krav för att minimera avfallsmängderna vid nybyggnation. Det är idag tydligt att olika nybyggnadsprojekt hanterar avfallsfrågan helt olika och det är av vikt att minimera det byggmaterial som går iväg som en avfallsfraktion. Här vill vi bland annat utreda effekterna av en styrande avfallstaxa specifikt för byggavfall. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om producenter och återförsäljare kan underlätta återbruk genom bredare producentansvar, liksom hur återförsäljare kan öka utbudet av återbrukade produkter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen. Vi vill också utreda möjligheten för byggmaterialhandlare att inrätta system för att återta oanvänt byggmaterial som blivit över vid byggprojekt. För att byggmaterial som hanteras vid renovering och rivning ska kunna återbrukas krävs att det hanteras rätt under hela rivningsprocessen. Vi vill undersöka möjligheten att kunna certifiera demontörer som kan arbeta med rivning för återbruk.

En del av det svinn som uppstår vid nybyggnation eller renovering uppstår på grund av bristande kvalitet. Här vill vi se större möjligheter att ställa krav på bättre garantier och ansvar från leverantörer för exempelvis återtag och återköp av produkter och material.

Ett hinder för det cirkulära byggandet är ansvarsfrågan för kvaliteten på materialet. Hur detta ska garanteras behöver fastslås och vi vill skyndsamt utreda den juridiska ansvarsfördelningen omkring garantifrågan för återanvända byggmaterial, och hur återbrukade material ska certifieras för en ökad trygghet. Vi vet att digitalisering kommer vara ett viktigt verktyg för att både kartlägga, märka och dela kunskap om tillgång till återbrukade byggvaror och anser därför att ett arbete bör påbörjas för att använda digitalisering som ett effektivt verktyg för att underlätta och påskynda den cirkulära omställningen. Inom detta arbete bör det också tydliggöras hur man på bästa sätt kan få tillförlitlig statistik på vilka avfallsfraktioner som är tillgängliga vid olika bygg- och rivningsprojekt.

Vissa byggmaterial kan trots allt vara olämpliga för återbruk och återvinning.

Byggmaterial som innehåller miljö- och hälsoskadliga kemikalier riskerar med ett ökat återbruk att cirkuleras vidare i framtiden. Det är därför av största vikt att miljö- och hälsofarliga ämnen fasas ut från byggmaterial, för att säkerställa hälsosamma livsmiljöer och för att undvika att skadliga ämnen cirkulerar vidare till framtida byggprojekt, och att styrmedel och stödsystem för att fasa ut skadliga ämnen kommer på plats.

För att det cirkulära byggandet ska komma igång på bred front behövs ledarskap, samordning och stöttning. Vi anser att Boverket ska få i uppdrag att ytterligare kliva fram för att ta den ledande rollen i arbetet med att sprida information och vägleda myndigheter och berörda aktörer om omställning till en cirkulär ekonomi i byggsektorn.

Att återanvända och återbruka hela fastigheter är det mest klimatsmarta alternativet, därefter om man kan spara delar av byggnaden eller stommen. Vi anser att vissa rivningar idag sker utan tillräcklig konsekvensanalys. Det kan bli en mycket stor resursbesparing, både när det gäller klimatutsläpp och resurser, om man kan undvika rivning. I flera fall kan också stora kostnader undvikas. Dock sker många rivningar idag i en konservativ anda där det kan vara svårt att tänka nytt. Vi vill därför utreda om det finns ett behov av en nationell strategi för att förebygga rivningar. Idag är rivningslov inte ett krav för alla typer av byggnader. Vi anser att rivningslov alltid ska vara ett krav vid rivning av en byggnad och ska kunna nekas på grund av resurshushållningsskäl.

Förutsättningarna för rivningslov behöver skärpas. Det behöver bli svårare att få rivningslov om man efter bevarande och mindre åtgärder kan uppnå ändamålet med användningen. Vi anser också att det behövs tydligare krav i PBL på livscykelanalys innan rivning där bevarandeanternativ och alternativ med bevarande av del av byggnaden behöver presenteras innan beslut fattas. Ombyggnad, påbyggnad och bevarande av stomme ska alltid utredas i första hand innan rivningslov kan ges.

Klimatdeklarationerna av en byggnad behöver skärpas och utvecklas, och ska omfatta hela byggnaden och hela dess livscykel samt markarbeten och renovering. Kostnaden för klimat och resurser för en rivning ska också kunna belasta klimatdeklarationen.

Vi vill återinföra investeringsstödet för bostadsbyggande men anser att när stöd ges till bostadsbyggande ska det premiera påbyggnad och ombyggnation av befintliga byggnader. Att konvertera tomma kontorsfastigheter eller kontorslokaler till bostäder kan samtidigt ge positiva effekter, som exempelvis att leda till en mer blandad och trygg bebyggelse. Ombyggnation försvåras dock av ett regelverk som skulle behöva göras mer flexibelt för att ge möjlighet till fler ombyggnadsprojekt och fler bostäder i befintliga byggnader. Vi anser därför att plan- och bygglagen behöver ses över i detta syfte.

För att kunna undvika rivningar är det viktigt att fastigheter underhålls för att bibehållas i funktionellt skick. Vi vill att kraven på fastighetsägare blir tydligare för att det ska gå att lättare ingripa när byggnader tillåts förfalla och vill tillsätta en utredning för att krav ska kunna skärpas.

Vi vill samtidigt utreda möjligheten för statliga lån för renovering av övergivna hus, eller renovering av hus i områden med lågt fastighetsvärde, för att underlätta för husägare att kunna underhålla eller rusta upp en byggnad.

Slutligen vill vi utreda ett nytt "RIT-avdrag" för arkitekter. Det att undvika rivningar men samtidigt utveckla, bygga nytt och bygga om gör att behovet av nya innovativa lösningar ökar. För att kunna få med fler på den cirkulära omställningen vill vi utreda om man kan införa ett nytt avdrag, liknande rotavdraget, för arkitekter riktat mot att tillskapa nya bostäder, nya rum, energieffektivisera eller på annat sätt skapa miljömässig samhällsnytta inom bostadssektorn.

Det finns mycket som behöver göras för att göra byggsektorn cirkulär men vi har allt att vinna, ekonomiskt, ekologiskt och socialt.

Katarina Luhr (MP)

Elin Söderberg (MP)

Janine Alm Ericson (MP)